

Priloga 6

Delno poročilo – Švica

Delno poročilo v okviru projekta »Modernizacija srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja vključno z vajeništvom, prenova višješolskih študijskih programov ter vzpostavitvev digitalno podprtih učnih mest 2022–2026«

November 2023

Priloga 6: Delno poročilo – Švica

PRI PRIPRAVI POROČILA SO SODELOVALI:

Sodelavca Centra RS za poklicno izobraževanje:

Darko Mali, Nina Kristl

Zunanja sodelavca:

dr. Sonja Sentočnik, dr. Borut Mikulec

Urednika:

Anja Dolžan, Matej Urbančič

Jezikovni pregled:

Amidas d. o. o.

Center RS za poklicno izobraževanje

Ljubljana, november 2023

Projekt sofinancirata Republika Slovenija, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, in Evropska unija – NextGenerationEU. Projekt se izvaja skladno z načrtom v okviru razvojnega področja »Pametna, trajnostna in vključujoča rast«, komponente Krepitev kompetenc, zlasti digitalnih in tistih, ki jih zahtevajo novi poklici in zeleni prehod (C3 K5), ukrepov: reforma C. Modernizacija srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja vključno z vajeništvom, prenova višješolskih študijskih programov ter vzpostavitev digitalno podprtih učnih mest in investicija G. Krepitev sodelovanja med izobraževalnim sistemom in trgom dela: projekt Modernizacija srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja vključno z vajeništvom, prenova višješolskih študijskih programov ter vzpostavitev digitalno podprtih učnih mest.

Kazalo

Uvod	4
1 Švicarski izobraževalni sistem	5
1.1 Umeščenost PSI v šolski sistem.....	5
1.2 Izobraževalni sistem v številkah	9
1.3 Glavne značilnosti poklicnega izobraževanja	10
2 Glavne oblike poklicnega izobraževanja in vrste izobraževalnih programov	12
2.1 Oblike in stopnje poklicnega izobraževanja na ravni srednje šole	20
2.2 Oblike in stopnje poklicnega izobraževanja na višjih ravneh	22
3 Upravljanje sistema poklicnega izobraževanja	23
3.1 Postopek razvoja izobraževalnih programov in kvalifikacij	24
3.2 Vključenost ključnih kompetenc v programe	25
4 Izzivi in razvojne usmeritve poklicnega izobraževanja.....	26
4.1 Napovedovanje potreb gospodarstva	27
5 Viri in literatura.....	28

Kazalo razpredelnic

Razpredelnica 1: Demografija in gospodarstvo	9
Razpredelnica 2: Trg dela.....	10
Razpredelnica 3: Izobraževanje	10
Razpredelnica 4: Primer dveletnega poklicnega programa	14
Razpredelnica 5: Primer triletnega poklicnega programa	14
Razpredelnica 6: Primer štiriletnega poklicnega programa.....	15

Kazalo slik

Slika 1: Sistem izobraževanja v Švici.....	8
Slika 2: Sistem izobraževanja v Švici (2)	9

Uvod

Poročilo je del obsežne študije o sistemski ureditvi poklicnega in strokovnega izobraževanja v izbranih državah EU. Glavni namen poročila je pripraviti povzetke ključnih značilnosti sistemskih ureditev poklicnega in strokovnega izobraževanja v posamezni državi, s poudarkom na pripravi izobraževalnih programov, razvoju kvalifikacij, vključevanju ključnih kompetenc v izobraževalne programe, predvsem pa identifikaciji izzivov in problemov posameznega sistema PSI. Znotraj teh izzivov smo poiskali razvojne usmeritve, smernice in pripadajoče strategije, ki v posameznih državah vplivajo na razvoj PSI. Prav tako smo pregledali, na kakšen način so evropske politike vključene v razvoj poklicnega izobraževanja na vseh ravneh in kako imajo posamezne države vzpostavljen sistem za spremljanje in napovedovanje potreb na trgu dela.

Švica je vključena v študijo, ker je njihov šolski sistem znan po visoki kakovosti in prilagodljivosti ter temelji na tesnem sodelovanju med šolami, podjetji in državo. Za švicarski sistem izobraževanja je značilna visoka stopnja prehodnosti, tako da ni potrebe po posebnem izvajanju strategije VŽU. V zveznem obvestilu o zakonu o nadaljnjem izobraževanju in usposabljanju je definicija VŽU, ki zajema formalno, neformalno in priložnostno pridobljeno znanje in veščine ter navaja, da pridobivanje znanja ni omejeno na določeno življenjsko obdobje ter je mogoče v različnih kontekstih in oblikah, kar v Švici izvajajo v praksi. Švicarski izobraževalni sistem na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja namreč omogoča pridobitev vseh formalnih kvalifikacij v vseh starostnih obdobjih. Temeljno načelo priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih spretnosti ter predhodnih izkušenj, na katerem temeljijo poklicni in strokovni izobraževalni programi, omogoča tudi izjemno gibke učne poti. To je v današnjem času prednost, saj se programi lažje prilagajajo zelenim in digitalnim kompetencam na prehodu iz izobraževanja na trg dela.

Poročilo je podlaga za nadaljnje raziskovanje izzivov poklicnega in strokovnega izobraževanja v Sloveniji, za strokovne razprave, predvsem pa gre za pomembna izhodišča, ki so lahko temelj za razmislek o razvoju na področju PSI pri nas.

1 Švicarski izobraževalni sistem

V nadaljevanju so zbrane informacije o švicarskem izobraževalnem sistemu.

1.1 Umeščenost PSI v šolski sistem

Za švicarski sistem izobraževanja so značilne kakovostne državne šole, ki so trdno usidrane v lokalno okolje, ter dobra prehodnost med različnimi programi in stopnjami izobraževanja. Za obvezno izobraževanje so odgovorni izključno kantoni, po končanem obveznem izobraževanju pa si odgovornost za izobraževanje kantoni delijo s konfederacijo. Na državnih šolah se izobražuje 95 % vseh učencev.

Obvezno izobraževanje se začne, ko so otroci stari štiri leta in traja enajst let. Sestavljeno je iz osnovne šole in nižje sekundarne šole (ang. lower secondary school).

Osnovna šola (nem. Primarschule, fr. école primaire, it. scuola elementare) vključuje dve leti vrtca (nem. Kindergarten, fr. école enfantine, it. scuola dell'infanzia) in skupaj s prvim vzgojno-izobraževalnim obdobjem traja osem let (sedem let v kantonu Ticino), kar imenujejo prvi učni cikel. Obvezno izobraževanje velja tudi za otroke, ki nimajo pravnega statusa rezidenta. Med otroki so tako lahko precejšnje razlike v razvojnih značilnosti in zmožnosti, saj prihajajo iz različnih kulturnih, socialnih in jezikovnih okolij ter se razlikujejo po svojih vedenjskih značilnostih. Takšna heterogenost je za šole izziv, saj nosijo odgovornost za upoštevanje individualnih zmožnosti in učnih potreb, za kar uporabljajo individualiziran pristop in učno diferenciacijo. V izobraževalni proces vključujejo tudi specialne pedagoge.

Nižja sekundarna šola (nem. Sekundarstufe I, fr. secondaire I, it. scuola media) traja tri leta (štiri leta v kantonu Ticino). Učenci zaključijo obvezno izobraževanje, ko so stari 15 ali 16 let.¹

Sledi srednješolsko izobraževanje, ki ne spada k obveznemu izobraževanju in se deli na splošnoizobraževalni program ter na poklicno in strokovno izobraževanje. Gre za začetno poklicno izobraževanje. Splošnoizobraževalni program se izvaja v gimnazijah, ki se zaključijo z maturo (nem. Gymnasiale Maturitätsschulen, fr. écoles de maturité, it. scuole di maturità) in v srednjih strokovnih šolah (nem.

¹ <https://www.edk.ch/en/education-system-ch/compulsory>, pridobljeno 28. 7. 2023.

Fachmittelschulen), ki se ne zaključijo s poklicno kvalifikacijo, ampak so priprava na nadaljnje izobraževanje na terciarni stopnji. Ob koncu srednje strokovne šole mladi prejmejo ustrezno spričevalo. Spričevala se razlikujejo glede na stopnjo in so podrobneje predstavljena v nadaljevanju.

Več kot 90 % mladih zaključijo srednješolsko izobraževanje. V poklicnih programih (nem. berufliche Grundbildung, fr. formation professionnelle initiale, it. formazione professionale di base) se mladi pripravljajo na poklic. Poklicno izobraževanje (dve- in triletno) se izvaja po dualnem sistemu, večinoma poteka pri delodajalcih v obliki vajeništva, ki je kombinirano z izobraževanjem v poklicnih šolah (nem. Berufsfachschule, fr. école professionnelle, it. scuola professionale). Dijaki zaključijo srednješolsko izobraževanje pri starosti 18 ali 19 let. Približno ena tretjina dijakov zaključijo izobraževanje z neko obliko mature, z gimnazijsko (nem. gymnasiale Maturität, fr. maturité gymnasiale, it. maturità liceale) ali strokovno (nem. Fachmaturität, fr. maturité spécialisée, it. maturità specializzata) ali poklicno maturo (nem. Berufsmaturität, fr. maturité professionnelle, it. maturità professionale).

Programi, ki jih v drugih državah članicah EU uvrščajo k nadaljevalnemu poklicnemu izobraževanju ali pa v programe za odrasle, se v Švici uvrščajo k terciarnemu izobraževanju in se zaključijo s formalno kvalifikacijo. Spretnosti in veščine, ki jih odrasli pridobijo neformalno pred zvezno diplomom ali pred zvezno diplomom višje stopnje, se priznajo pri opravljanju izpitov. Pri izvajanju nadaljevalnega poklicnega izobraževanja imajo primarno vlogo zasebne institucije. Zvezna vlada in kantoni imajo sekundarno vlogo in vanj posegajo le, ko zastavljeni cilji in rezultati brez ustreznega reguliranja in financiranja ne bi bili doseženi. Zvezna vlada in kantoni regulirajo določena področja nadaljevalnega PSI, da se upoštevajo določbe zakonodaje na zvezni ravni in na ravni kantonov glede osnovnih načel kakovosti, upoštevanja predhodnih izkušenj in zagotavljanja enakih možnosti za vse. Posebna zvezna zakonodaja določa tudi standardne pogoje za subvencioniranje nadaljevalnega PSI. Zvezni zakon zagotavlja prehodnost med neformalno in formalno pridobljeno izobrazbo.²

Terciarno stopnjo izobraževanja ponujajo univerze, tehniške (nem. universitäre Hochschulen, fr. hautes écoles universitaires, it. scuole universitarie professionali) in

² https://europa.eu/europass/system/files/2022-05/Swiss_Referencing_Report%5B1%5D.pdf.

pedagoške fakultete (nem. pädagogische Hochschulen, fr. hautes écoles pédagogiques, it. alte scuole pedagogiche) in dva zvezna tehniška inštituta (ang. Federal Institutes of Technology – FIT, nem. Eidgenössische Technische Hochschulen – ETH). Poleg naštetih obstajajo tudi višje strokovne šole (nem. höhere Fachschulen), ki ponujajo strokovno izobraževanje na višji ravni (ang. professional education and training – PET), ki omogoča pridobitev specializacije in dodatnih kvalifikacij. Pogoji za vpis v te ustanove je opravljena matura iz poklicnega in strokovnega srednješolskega izobraževanja ter delovne izkušnje. Po opravljenem izobraževanju prejmejo kandidati diplomo PET, zvezno diplomo PET oziroma zvezno diplomo ali zvezno diplomo PET na višji stopnji (nem. höhere Fachschule, Eidgenössischer Fachausweis, Eidgenössisches Diplom, fr. école supérieure, brevet fédéral, diplôme fédéral, it. scuola specializzata superiore, attestato professionale federale, diploma federale). Diplomo na tretji stopnji pridobi 45 % vseh odraslih, na univerzah 30 % in na ustanovah PET 15 %.³

Terciarne stopnje strokovnega izobraževanja in usposabljanja zagotavlja široko paleto kvalifikacij, ki so usklajene z zahtevami trga dela. Medtem ko se univerze osredotočajo na znanstveno razmišljanje, znanstvene metode in raziskave, pa se univerze za uporabne znanosti posvečajo pretežno praktičnemu pouku, poklicnemu usmerjanju in usposabljanju za uporabno raziskovanje. Skupaj z univerzami terciarno strokovno izobraževanje in usposabljanje gospodarstvu in družbi zagotavlja idealno mešanico kvalifikacij.

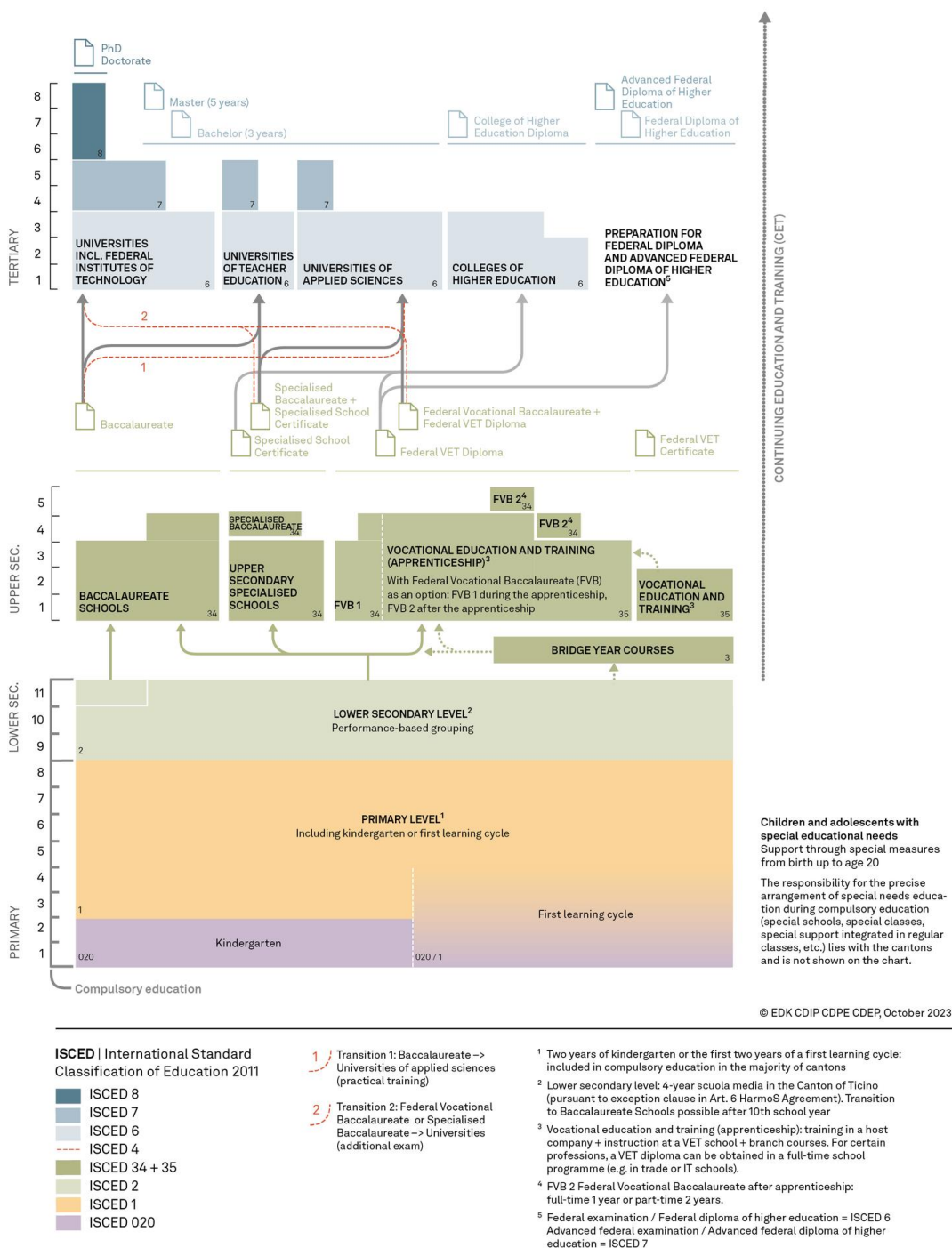
Ker je za izobraževalni sistem v Švici značilna visoka stopnja prehodnosti, ne uporabljajo strategije VŽU. V zveznem obvestilu o zakonu o nadaljnjem izobraževanju in usposabljanju⁴ obstaja definicija VŽU, ki zajema formalno, neformalno in priložnostno pridobljeno znanje in veščine ter navaja, da pridobivanje znanja ni omejeno na določeno življenjsko obdobje ter je mogoče v različnih kontekstih in oblikah. Švicarski izobraževalni sistem na področju PSI namreč omogoča pridobitev vseh formalnih kvalifikacij v vseh starostnih obdobjih, temeljno načelo priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih spretnosti in veščin ter predhodnih izkušenj,⁵ na katerem temeljijo programi PSI, pa omogoča izjemno gibke učne poti.

³ Eurydice: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems>.

⁴ 13.038 Federal Dispatch for the Federal Act on Continuing Education and Training of 15 May 2013, section 1.1.1.

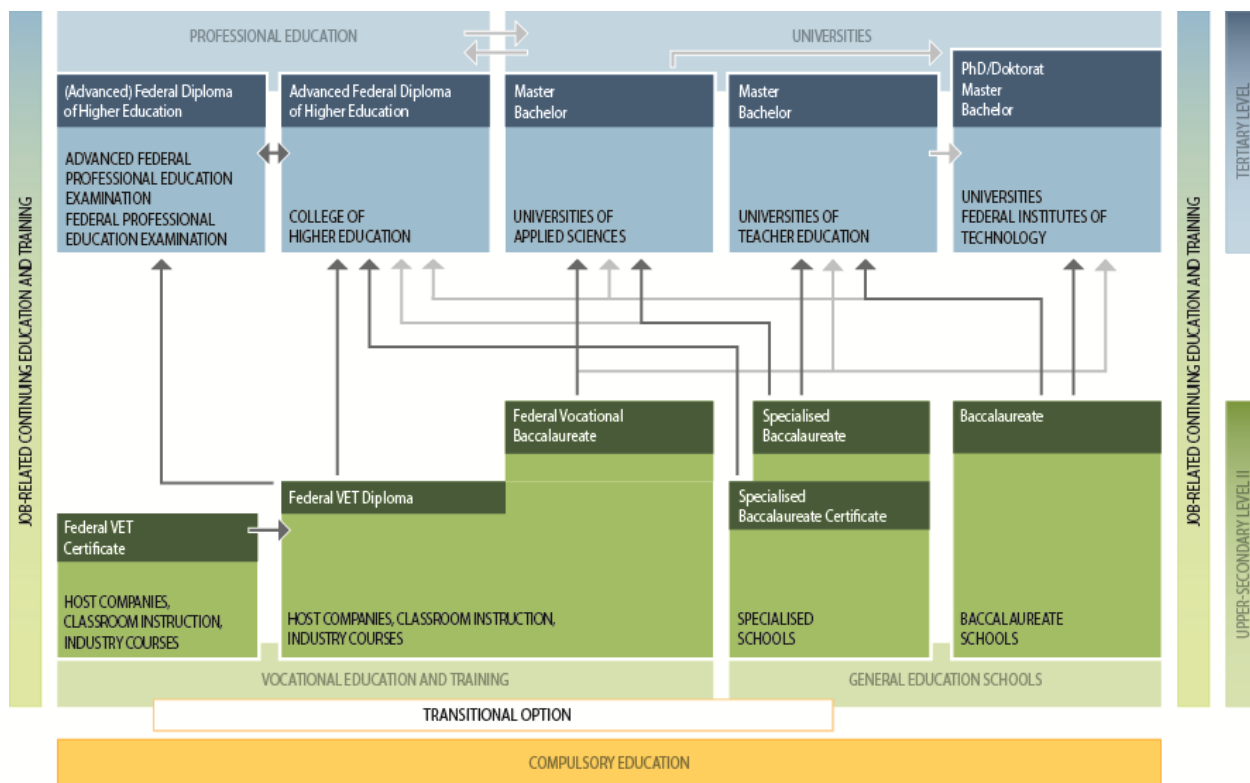
⁵ Article 7 of the Federal Act on Continuing Education and Training.

Slika 1: Sistem izobraževanja v Švici

Vir: dk.ch/en/education-system/diagram.

Slika 2: Sistem izobraževanja v Švici (2)

Vir: Diagrammatic overview of the Swiss education system (SERI, 2015) (https://europa.eu/europass/system/files/2022-05/Swiss_Referencing_Report%5B1%5D.pdf).

1.2 Izobraževalni sistem v številkah

Švica je v evropskem merilu srednje velika država, med izbranimi je po velikosti takoj za Nizozemsko, zaradi lege pa je za to državo več značilnih gospodarskih sektorjev (razpredelnica 1). Po številu prebivalcev je s slabimi devetimi milijoni srednje velika država.

Razpredelnica 1: Demografija in gospodarstvo

Podatek	Značilnost
Površina v km ²	110.996
Število prebivalcev	8.738.791
Glavni gospodarski sektorji	<ul style="list-style-type: none"> stroji, kemikalije, ure, precizni instrumenti, tekstil, turizem, bančništvo, zavarovalništvo, farmacija

(Eurostat, 2023, CIA – Industries, 2023)

Brezposelnost je v Švici na ravni slabih 5 odstotkov (razpredelnica 2), glede na strukturo nezaposlenosti po stopnji izobrazbe pa je zanimiva nezaposlenost mladih z dokončano osnovno šolo, ki je visoka (8,6 %), z višanjem dosežene izobrazbe pa pade.

Razpredelnica 2: Trg dela

Država	Značilnost (v %)
Brezposelnost: splošno	4,3
	ISCED 0–2: 8,6
Brezposelnost: mladi 15–24 po stopnji izobrazbe	ISCED 3–4: 4,0
	ISCED 5–8: 3,2
Stopnja zaposlenosti diplomantov poklicnega izobraževanja 20–34	ISCED 3–4: 4,4
	ISCED 5–8: 3,1
Ali je trg dela reguliran, vloga kvalifikacij?	Ni podatka

(Eurostat, 2023)

Delež dijakov v poklicnem izobraževanju med vsemi srednješolci je več kot dve tretjini (razpredelnica 3), kar kaže na veliko zanimanje za poklicno izobraževanje.

Razpredelnica 3: Izobraževanje

Država	Značilnost (v %)
Deleži prebivalcev po najvišji stopnji izobrazbe 25–64	39,1
Delež dijakov v poklicnem izobraževanju med vsemi dijaki v srednji šoli	69,9
Delež dijakov, ki zgodaj opustijo šolanje (delež populacije 18–24 z največ OŠ – nižja srednja – in ne več v izobraževanju)	---
Udeležba v vseživljenjskem učenju	22,8

(Eurostat, 2023)

1.3 Glavne značilnosti poklicnega izobraževanja

Poklicno izobraževanje v Švici ima podobne značilnosti kot v Nemčiji in Avstriji, predvsem zaradi dualnega pristopa, ki je v teh treh državah zelo dobro razvit. Te skupne značilnosti so:⁶ praktično usposabljanje v podjetju, kombinirano s teoretičnim poukom v poklicnih šolah, večletno praktično usposabljanje, če se mladi želijo zaposliti kot specialisti (in ne le kot asistenti), plačano vajeništvo v podjetju, pri čemer se plačilo zvišuje z leti in pridobljenimi spretnostmi in veščinami, ki se zaključi z izpitom, mogoče

⁶ <https://en.life-in-germany.de/vocational-training-in-switzerland/>.

pa je tudi nadaljnje usposabljanje za pridobitev naziva mojster.

Poklicno izobraževanje v Švici traja dve do štiri leta, odvisno od zahtev določenega poklicnega področja in vrste kvalifikacije. Za primerjavo, v Nemčiji in Avstriji traja nekoliko krajši čas, po navadi tri do tri leta in pol. Druge posebnosti švicarskega sistema so: mladi lahko delajo poklicno maturo med vajeništvom ali po opravljenem vajeništvu. Ker zvezna poklicna matura zahteva bolj poglobljeno znanje iz splošnoizobraževalnih predmetov, se nanje dijaki lahko pripravijo v dodatnem letu. Zvezna poklicna matura omogoči dostop do univerzitetnega študija. Za švicarsko poklicno izobraževanje so značilni tudi sprejemni izpiti, ki jih izvajajo bodisi poklicne šole bodisi profesionalne organizacije in podjetja, v katerih se izvaja vajeništvo, zato da se preizkusijo sposobnosti in veščine, potrebne za določene poklice oziroma poklicna področja. Mladi, ki so bolj praktično sposobni, se lahko vključijo v PSI tako, da opravijo usposabljanje za zvezno spričevalo iz PSI in na tak način pridobijo kvalifikacijo z individualnim poklicnim profilom. Večina tistih, ki si pridobi to spričevalo, nadaljuje delo v izbranem poklicu, lahko pa se pripravijo za pridobitev zvezne diplome PSI. Za nekatere poklice oziroma poklicna področja je mogoče nadaljevati v drugem letniku triletnega poklicnega programa, za nekatera področja pa veljajo posebni vpisni pogoji, ki jih morajo kandidati doseči. Zvezna diploma PSI omogoča vpis na terciarno raven oziroma nadaljevanje v štiriletnih programih PSI.

Najbolj značilna za švicarsko poklicno izobraževanje pa je njegova prehodnost – tako ima na primer vajenec s spričevalom po dveletnem izobraževanju dostop do višješolskega izobraževanja in celo do univerz uporabnih znanosti, pod psoebnimi pogoji.

Vajeništvo je v Švici najpogostejša oblika usposabljanja po zaključenem obveznem izobraževanju, saj je na visokem nivoju in zelo cenjeno. Traja lahko od dveh do štirih let. Po dveh letih vajenci pridobijo zvezno poklicno spričevalo, po treh oziroma štirih letih pa zvezno poklicno diplomu, s katero se lahko vključijo v nadaljnje izobraževanje in pridobijo poklicno maturo.

V poklicne programe se vpiše dve tretjini mladih po zaključenem obveznem izobraževanju. Izbirajo lahko med 230 poklici. Ključni pravni podlagi za izvajanje poklicnega in strokovnega izobraževanja sta zvezni zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (nem. *Bundesgesetz über die Berufsbildung*) ter uredba o poklicnem in

strokovnem izobraževanju (nem. Verordnung über die Berufsbildung).⁷

Za poklicno izobraževanje je značilno sodelovanje med konfederacijo, kantoni in trgom dela. Trg dela ima nanj neposreden vpliv prek strokovnih organizacij (nem. SQUF: Arbeitgeber-Netzwerk für die Berufsbildung), ki določajo vsebino poklicnega izobraževanja, hkrati z vključevanjem novih izobraževalnih vsebin pa tudi postopke za pridobitev nacionalnih poklicnih kvalifikacij. Dijakom pa omogočajo praktično usposabljanje z delom za pridobitev poklicnih kvalifikacij.

2 Glavne oblike poklicnega izobraževanja in vrste izobraževalnih programov

Poklicno izobraževanje se začne v srednji šoli, ki ne spada več k obveznemu izobraževanju, ko so učenci stari 15 ali 16 let. Obstajajo dve-, tri- in štiriletni programi PSI, ki se izvajajo po dualnem sistemu, ki omogoča pridobitev številnih poklicnih kvalifikacij že na ravni srednješolskega izobraževanja, ki jih mladi v drugih državah lahko pridobijo šele na terciarni ravni. Poleg tega so na voljo tudi tri- in štiriletne srednje strokovne šole in višje strokovne šole.

V dveletne programe poklicnega izobraževanja se lahko vpišejo mladi, ko dopolnijo starost 15 let; za sprejem se zahteva končano obvezno izobraževanje, pogosto je treba opravljati tudi sprejemni izpit. Potrebno je tudi soglasje delodajalca. Za določene komercialne poklice je mogoče osnovno poklicno usposabljanje opraviti tudi izključno v okviru rednega šolskega programa (in ne v podjetju).

V triletne poklicne in strokovne programe se lahko vpišejo 15-letniki, ki uspešno zaključijo obvezno izobraževanje; pogoj so tudi dobre ocene. Tako zvezno spričevalo kot zvezna diploma morata zagotavljati, da ima dijak, ki zaključi to stopnjo izobraževanja, vsa znanja in veščine, ki jih zahteva trg dela za opravljanje določenega poklica. Zvezno spričevalo omogoča tudi nadaljevanje šolanja na tehniških fakultetah.

V štiriletne programe PSI se lahko vpišejo 15-letniki, ki uspešno zaključijo obvezno izobraževanje in imajo dobre ocene iz naravoslovja, matematike in jezikov. Zaključijo se z zvezno poklicno diplomom, ki omogoča opravljanje določenih poklicev (npr. v storitvenih, proizvodnih in komercialnih podjetjih, v javnem sektorju, na področju

⁷ Ibid.

IKT) ali nadaljevanje študija za pridobitev zvezne višješolske diplome.

V triletno srednje strokovne šole (Fachmittelschule) se lahko vpišejo učenci po končanem obveznem izobraževanju, ko so stari 15 let. Pogoje za sprejem ureja posamezni kanton; večinoma morajo opravljati sprejemne izpite in/ali vpisne razgovore. Dijake pripravijo na usposabljanje na višjih tehniških šolah, v katere se lahko vpišejo s pridobljeno diplomom srednje strokovne šole, če pa se odločijo za dodatno leto usposabljanja, lahko opravljajo strokovno maturo.

Štiriletne srednje strokovne šole so poleg v poklicno področje usmerjene tudi v pridobivanje poglobljenega splošnega izobraževanja, kar dijakom, ki ob koncu opravijo zvezno poklicno maturo (Eidgenössische Beruflichematurität), omogoča, da se vpišejo na fakultete uporabnih znanosti v študijske smeri, sorodne stroki, ne da jim bi bilo treba opravljati sprejemni izpit.

Vsi srednješolski programi PSI so načeloma odprti tudi odraslim. Ti lahko s podjetjem podpišejo pogodbo o vajeništvu. Pri poklicih, za katere obstaja večji interes, obstajajo posebni tečaji za usposabljanje odraslih, ki lahko vključujejo skrajšano PSI, prilagojeno potrebam odraslih, ali tečaje posebej za odrasle; upoštevajo se njihove predhodne izkušnje in znanje, pridobljeno tudi izven izobraževalnega sistema.

Višje strokovne šole (Höhere Fachschule) usposobijo diplomante za samostojno prevzemanje specialističnih in vodstvenih dela na določenem poklicnem področju. Študij je usmerjen v prakso, spodbuja se sposobnost metodičnega in mrežnega razmišljanja, ustanove ponujajo kvalifikacije za analizo delovnih nalog in praktično uporabo pridobljenega znanja.

Srednje poklicno izobraževanje in zvezna poklicna matura (nem. Berufliche Grundbildung, Eidgenössische Beruflichematurität)

V dveletne programe poklicnega izobraževanja se lahko vpišejo mladi po končanem obveznem izobraževanju, ko dopolnijo starost 15 let, pogosto je treba opravljati tudi sprejemni izpit. Potrebno je tudi soglasje delodajalca. Osnovno poklicno usposabljanje za določene komercialne poklice se lahko opravi tudi izključno v okviru rednega šolskega programa (in ne v podjetju).

Razpredelnica 4: Primer dveletnega poklicnega programa

Pisarniški asistent (zvezno poklicno spričevalo)⁸	
Trajanje	2 leti
Sprejemni pogoji	Dokončano obvezno izobraževanje. Posamezna podjetja lahko zahtevajo sprejemne izpite.
Poklicni profil in dejavnosti	Preprosta, standardna administrativna opravila, uporaba različnih pisarniških in IT-orodij.
Spričevalo	Zvezno poklicno spričevalo (ang. Federal VET Certificate)
Možnosti nadaljnega usposabljanja	Na primer krajši komercialni tečaji za pridobitev zvezne diplome poklicnega izobraževanja (ang. Federal VET Diploma)

Dveletni programi so v Švici nadomestili krajše vajeniške programe, ki so jih lahko opravljali učenci po zaključku obveznega izobraževanja za olajšanje prehoda iz šole na delovno mesto.

Programi se pripravljajo na podlagi raziskovanja potreb trga dela in identifikacije potreb po poklicih, vključno s predvidenim številom interesentov in mest, ki so na voljo v zainteresiranih podjetjih; pregledajo se tudi razni tečaji in tri- do štiriletne programi, ki ponujajo podobne vsebine. Potrebo po novem dveletnem programu morajo potrditi profesionalne organizacije in pristojne institucije. Dvoletni programi poklicnega izobraževanja in usposabljanja morajo ustrezati individualnim poklicnim profilom.

V triletnih poklicnih in strokovnih programih dijaki pridobivajo spretnosti in veščine, ki so potrebne za opravljanje določenega poklica. Vanje se lahko vpišejo po uspešno zaključenem obveznem izobraževanju, ko dopolnijo 15 let; pogoj so tudi dobre ocene. Tako zvezno spričevalo kot zvezna diploma morata zagotavljati, da ima dijak, ki zaključi to stopnjo izobraževanja, vsa znanja in veščine, ki jih zahteva trg dela za opravljanje določenega poklica. Zvezna poklicna diploma omogoča nadaljevanje šolanja na tehniških fakultetah.

Razpredelnica 5: Primer triletnega poklicnega programa

Zdravstveni delavec (zvezna diploma o poklicnem izobraževanju in usposabljanju)⁹	
Trajanje	3 leta
Sprejemni pogoji	Dokončano obvezno izobraževanje z dobrimi ocenami
Poklicni profil in dejavnosti	Skrb za bolne, oslabele in starejše ljudi in nega glede na njihove potrebe v posebnih socialnih ustanovah. Ne skrbijo le za njihovo

⁸ <https://europa.eu/europass/sl/node/1360>.

⁹ <https://ibid>.

	zdravstveno stanje, ampak tudi za njihove verske in kulturne potrebe ter potrebe, vezane na starost in spol. Izvajajo preproste medicinske posege pod nadzorom nadrejenih, npr. merjenje pritiska, pulza in temperature, jemanje krvi, jim dajejo injekcije in zdravila, jih preoblačijo, skrbijo za njihovo higieno in jih hranijo.
Spričevalo	Zvezna poklicna diploma (ang. Federal VET Diploma)
Možnosti nadaljnega usposabljanja	Na fakultetah za uporabne vede (npr. diploma za opravljanje babištva)

Razpredelnica 6: Primer štiriletnega poklicnega programa

Strokovnjak za IKT (zvezna diploma o poklicnem izobraževanju in usposabljanju)¹⁰	
Trajanje	4 leta
Sprejemni pogoji	Dokončano obvezno izobraževanje z dobrimi ocenami iz naravoslovja, matematike in jezikov
Poklicni profil in dejavnosti	Delo v storitvenih (banke, zavarovalnice, razvijanje programske opreme), proizvodnih in komercialnih podjetjih, pa tudi v javnem sektorju. Načrtovanje, razvoj, namestitve, preskušanje in vzdrževanje IT-rešitev. Delovanje v interdisciplinarnih timih za razvoj IKT-produktov, rešitev in procesov. Delovanje na treh specialističnih področjih: razvoj aplikacij, sistemska tehnologija in poslovno računalništvo.
Spričevalo	Zvezna poklicna diploma (ang. Federal VET Diploma)
Možnosti nadaljnega usposabljanja	Razvijalec aplikacij IKT (zvezna višješolska diploma – Federal Diploma of Higher Education)

Kot rečeno, poklicno izobraževanje (nem. Berufliche Grundbildung)¹¹ poteka po dualnem sistemu, ki omogoča pridobitev številnih poklicnih kvalifikacij že na ravni srednješolskega izobraževanja, ki jih mladi v drugih državah lahko pridobijo šele na terciarni ravni. Po tem se švicarski sistem razlikuje od večine tujih šolskih sistemov poklicnega usposabljanja. Praktično poklicno usposabljanje poteka tri do štiri dni na teden v učnem podjetju in se dopolnjuje s teoretičnim poukom (poklicni in splošni predmeti), ki en do dva dni na teden poteka v poklicni šoli. Poleg tega se vajenci udeležujejo medpodjetniških tečajev, na katerih poglobljajo specifična poklicna znanja. Osnovno poklicno usposabljanje za določene komercialne poklice se lahko opravi tudi izključno v okviru rednega šolskega programa (in ne v podjetju). Zvezna diploma

¹⁰ <https://ibid.>

¹¹ <https://www.edk.ch/de/bildungssystem-ch/nachobligatorium/sek-II/berufliche-grundbildung.>

poklicnega izobraževanja je sestavni del poklicnega maturitetnega tečaja, ki ga izvajajo poklicne šole in jo je mogoče dopolniti z zaključnim izpitom.

Srednje strokovne šole (nem. Fachmittelschule)

V srednje strokovne šole se lahko vpišejo učenci po končanem obveznem izobraževanju, ko so stari 15 let. Pogoje za sprejem ureja posamezni kanton. Večinoma morajo kandidati opraviti sprejemne izpite in/ali vpisne razgovore. Vpis je mogoč tudi brez izpita. Redno izobraževanje traja tri leta. Pridobi se diploma srednje strokovne šole, ki je priznana po vsej Švici in omogoča dostop do višjih strokovnih šol na izbranem poklicnem področju.

Srednje strokovne šole (nem. Fachmittelschulen)¹² zagotavljajo poglobljeno splošno izobraževanje in pokrivajo naslednja splošnoizobraževalna učna področja: jeziki in komunikacija, matematika in naravoslovje, družbene vede, glasbene dejavnosti, šport. Od začetka šolanja so dijaki podprti pri razvijanju osebnih in socialnih veščin; spodbuja se njihovo samostojno delo. Poleg tega dijake posebej pripravljajo na ustrezno terciarno izobraževanje na različnih strokovnih področjih. Dijaki so deležni še dodatnih ugodnosti glede na poklicno področje, kot so možnost opravljanja pripravništva za določeno delo, delovna praksa, dopolnilno splošno izobraževanje, dodatno jezikovno znanje, socialno delo, pedagogika, komunikacija in IT, pa tudi podpore pri pripravi specialističnega maturitetnega dela. Po izbiri lahko dijaki tudi poglobljajo znanje na področjih oblikovanja in umetnosti, glasbe, plesa, gledališča in uporabne psihologije. Dijake pripravijo na usposabljanje na višjih tehniških šolah. Z dodatnim letom usposabljanja lahko dijaki opravljajo strokovno maturo predvsem na naslednjih strokovnih področjih:

- zdravje,
- socialno delo,
- pedagogika,
- komunikacija in informatika,
- oblikovanje in umetnost,
- glasba in gledališče,
- uporabna psihologija,

¹² <https://www.edk.ch/de/themen/fachmittelschulen>.

Štiriletne srednje strokovne šole so poleg v poklicno področje usmerjene tudi v pridobivanje poglobljenega splošnega izobraževanja, kar dijakom, ki ob koncu opravijo poklicno matura, omogoča, da se vpišejo na fakultete uporabnih znanosti, ne da jim bi bilo treba opravljati sprejemni izpit. V tri- in štiriletnih poklicnih programih imajo dijaki možnost dodatno obiskovati splošne predmete, ki jim pomagajo pri pripravi na poklicno matura. Ob zaključku šolanja lahko dijaki torej opravljajo zvezno poklicno matura (nem. Eidgenössische Beruflichematurität),¹³ ki omogoča vpis na fakulteto uporabnih znanosti v študijske smeri, sorodne stroki, brez sprejemnega izpita. Cilji, obseg in možnosti specializacije so urejeni v odloku o zvezni poklicni maturi (nem. Berufsmaturitätsverordnung) in okvirnem učnem načrtu za poklicno matura. Poleg formalnih pogojev za sprejem lahko veljajo tudi dodatni pogoji, kot so opravljeno pripravništvo, preizkusi sposobnosti itd. Če osnovna izobrazba ne ustreza željeni smeri študija, je za sprejem mogoče opraviti enoletno kvalifikacijsko pripravništvo. Strokovna matura (nem. Fachmatura) je ena od treh matur, ki jih lahko opravljajo dijaki v Švici. Obsega pisanje in predstavitev specialistične maturitetne naloge ter dodatna dela, značilna za strokovno področje.

Srednješolski programi poklicnega izobraževanja in usposabljanja so načeloma odprti tudi odraslim.¹⁴ Ti lahko s podjetjem podpišejo pogodbo o vajeništvu. Pri nekaterih poklicih, za katere je interes odraslih večji, obstajajo posebni tečaji za usposabljanje odraslih. Ti lahko na primer vključujejo skrajšano poklicno in izobraževalno usposabljanje, prilagojeno potrebam odraslih, ali tečaje posebej za odrasle; upoštevajo se njihove predhodne izkušnje in znanje, pridobljeno tudi izven izobraževalnega sistema.

Zvezno priznane kvalifikacije je tako mogoče pridobiti po različnih učnih poteh. Odrasli lahko na podlagi sistema vrednotenja pridobijo kreditne točke za poklicne spretnosti, ki so bile pridobljene neformalno, izven izobraževalnega sistema. Če so pridobili znanja in spretnosti izven predpisanih izobraževalne programov, lahko odrasli opravijo kvalifikacijske postopke, če imajo vsaj pet let delovnih izkušenj, od katerih morajo biti običajno tri leta v zadevnem poklicu.

¹³ https://www.edk.ch/de/themen/berufsbildung?set_language=de.

¹⁴ Swiss Referencing Report, <https://europa.eu/europass/sl/node/1360>.

Primerjava med poklicno in strokovno matura

Poklicna matura (Berufsmaturität)	Strokovna matura (Fachmaturität)
<p>Poklicna matura dopolnjuje osnovno poklicno izobraževanje z razširjenim splošnim izobraževanjem. Omogoča vstop na tehniško fakulteto.</p> <p>Na izbiro je pet usmeritev usposabljanja. Poklicna matura je strukturirana na naslednji način: ključni so <i>Obvezni predmeti za vse dijake</i>, prvi državni jezik, drugi državni jezik, tretji jezik, matematika ...</p> <p><i>Fokusna področja so lahko</i> finance in računovodstvo, oblikovanje, umetnost, kultura, informatika in komunikacija, matematika naravne znanosti, družbene vede, ekonomsko in pravno <i>Izbirni predmeti</i>, dva od naslednjih predmetov: zgodovino in politiko tehnologija in okolje ekonomsko in pravno Vsaka usmeritev poklicne mature vodi do določenih študijskih področij.</p>	<p>Strokovna matura obsega pisanje in predstavitev specialistične maturitetne naloge ter dodatna dela, značilna za strokovno področje (splošnoizobraževalni predmeti ter predmeti enega ali dveh strokovnih področij). Za pridobitev strokovne mature je treba glede na strokovno področje opraviti različne dodatne dosežke, tudi v obliki pripravništva (vsaj 12, največ 40 tednov) ali praktičnih individualnih dosežkov (vsaj 120 ur) ali dodatnega splošnega izobraževanja. Pri glasbenih in gledaliških predmetih pripravništvo ni potrebno, dodajo pa se dokazani specifični dosežki v obsegu najmanj 120 ur glasbenega in gledališkega pouka. Kdor poleg zvezne strokovne mature opravi še dodatni izpit, se lahko vpiše v vse študijske programe švicarske univerze ali pedagoške fakultete. Izpit passerelle se lahko pripravi bodisi s samostojnim učenjem bodisi s tečajem. Večina študentov lahko pridobi mednarodna potrdila o znanju tujih jezikov ali se udeleži ustreznih pripravljalnih tečajev. V različnih šolah se srednješolsko spričevalo lahko pridobi v dveh jezikih. Na voljo sta tudi First Certificate in English in Diplôme d'Etudes en Langue Française (DELFF). Prvi del srednje strokovne šole traja tri leta in vodi do švicarsko priznanega srednješolskega spričevala. To omogoča neposreden dostop do določenih smeri na višjih tehniških šolah. Strokovna matura se pridobi v dodatnem letu izobraževanja. Omogoča dostop do določenih predmetov višjih tehniških šol in do določenih predmetov na visokih šolah, odvisno od izbranega strokovnega področja. Na srednjih strokovnih šolah poučujejo splošnoizobraževalne predmete ter predmete enega ali dveh strokovnih področij. Prizadevajo si za poglobljeno splošno izobrazbo ter spodbujanje osebnostnih in socialnih veščin dijakov, ki se lahko odločijo za eno ali dve strokovni področji in obiskujejo ustrezne izbirne predmete izbranega strokovnega področja.</p> <p>Dijake pripravljajo za vstop v poklicno izobraževanje na neuniverzitetni terciarni ravni na naslednjih strokovnih področjih: zdravje ali zdravje/znanosti; socialno delo; pedagogika; komunikacija in informacije; oblikovanje in umetnost; glasba in/ali gledališče.</p> <p>Splošno izobraževanje vključuje naslednjih pet učnih področij: jeziki: prvi državni jezik (šolski jezik), drugi državni jezik in drugi tuji jezik (tretji državni jezik ali angleščina); matematika, naravoslovje,</p>

	<p>računalništvo: matematika, biologija, kemija, fizika in računalništvo; humanistične in družboslovne vede: geografija, zgodovina, ekonomija in pravo, psihologija, filozofija in sociologija; umetniški predmeti: likovno oblikovanje in umetnost, glasba in gledališče; šport.</p>
--	---

Vir: ^[1] <https://www.berufsberatung.ch/dyn/show/140997>

Višje strokovne šole (nem. **Hohere Fachschulen**)

Višje strokovne šole (nem. Hohere Fachschulen)¹⁵ usposobijo diplomante za samostojno prevzemanje specialističnega in vodstvenega dela na določenem področju. Predmeti in podiplomski študij so usmerjeni v prakso in še posebej spodbujajo sposobnost metodičnega in mrežnega razmišljanja. Poleg tega ponujajo dodatne kvalifikacije za analizo delovnih nalog in praktično uporabo pridobljenega znanja.

Zvezni poklicni izpiti in višji strokovni izpiti (nem. die Eidgenössischen Berufsprüfungen und die Höheren Fachprüfungen)

Zvezni strokovni izpit (nem. die Eidgenössischen Berufsprüfungen) in višji strokovni izpit (nem. die Höheren Fachprüfungen)¹⁶ sta namenjena strokovnjakom z večletnimi poklicnimi izkušnjami, ki želijo poglobiti znanje ali se pripraviti na vodstveno mesto. Skupaj je razpisanih okrog 220 priznanih zveznih strokovnih izpitov in 170 visokošolskih specialističnih izpitov. Po opravljenih zveznih strokovnih izpiti kandidati prejmejo zvezno strokovno spričevalo in strokovni naziv, ki je opremljen z dodatkom »z zveznim certifikatom« (npr. informatik z zveznim spričevalom). Višji zvezni specialistični izpiti, v trgovskem in industrijskem sektorju znani tudi kot mojstrski izpiti, so po zahtevnosti višje kot strokovni izpiti. Opravljeni zvezni strokovni izpit vodi do zvezno priznane diplome, ustrezen naziv delovnega mesta je opremljen z dodatkom »diplomirani« (npr. diplomirani grafični oblikovalec) ali »z zvezno diplomo« (npr. živilski tehnolog z zvezno diplomo) ali »magister« (npr. naziv vrtnarski mojster).

Priprave na izpite niso državno regulirane in niso pod državnim nadzorom.

¹⁵ <https://www.edk.ch/de/themen/hochschulen>.

¹⁶ Ibid.

Kandidati se praviloma udeležujejo pripravljalnih tečajev, ki jih izvajajo javne ali zasebne izobraževalne ustanove ali strokovne organizacije. Vsebina in program temeljita na določilih izpitnega reda. Predmeti se izvajajo ob delu in trajajo dva do štiri semestre. Priprava je lahko tudi samostojna. Ponuja priložnosti za pridobitev kvalifikacij na višji ravni ne glede na starost. Navadno je pogoj diploma o poklicnem izobraževanju in usposabljanju ali podobna kvalifikacija. Pogoj za končni zaključni diplomski izpit so tudi ustrezne delovne izkušnje. Dodatne posebne zahteve so opredeljene v ustreznem izpitnem pravilniku in okvirnem učnem načrtu. Poklicno izobraževanje in usposabljanje na terciarni ravni diplomantom poklicnega izobraževanja in usposabljanja ponujata možnosti za nadaljnje poklicno izobraževanje, razvoj in naprednejše usposabljanje. Univerzitetni diplomanti lahko opravljajo tudi zvezne izpite za pridobitev visokošolske diplome.

2.1 Oblike in stopnje poklicnega izobraževanja na ravni srednje šole

Mladim, ki se po zaključku obveznega izobraževanja ne vpišejo v srednjo šolo, so na voljo enoletni premostitveni tečaji, ki so večinoma brezplačni. Zanje veljajo posebni pogoji za vpis. Premostitveni tečaji so praktično naravnani ter razvijajo spretnosti in veščine, potrebne na delovnem mestu. Njihov namen je mladim zagotoviti podporo pri odločitvah glede njihove nadaljnje karijerne poti ali pri prehodu iz šole na delovno mesto. Programi se osredotočajo na razvoj ključnih veščin ter izboljševanje morebitnih vrzeli v znanju in spretnostih.¹⁷

Srednješolsko izobraževanje ne spada k obveznemu šolanju. Sestavljajo ga poklicne šole, srednje strokovne šole in splošnoizobraževalni programi. Na srednješolski ravni obstajajo dveletni poklicni programi (nem. Berufslehre, osnovno poklicno usposabljanje), ki se zaključijo z zveznim poklicnim spričevalom (ang. Federal VET Certificate, nem. Eidgenössischer Berufsattest, EBA), ki je na ravni 3 nacionalnega ogrodja kvalifikacij (NOK VPET¹⁸). Obstajajo tudi triletni poklicni

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Nacionalni okvir kvalifikacij (NQF VPET) sestavlja osem stopenj, v katere se umeščajo vse formalne kvalifikacije švicarskega sistema VPET. Zahteve za vsako stopnjo so opisane s kompetenčno usmerjenimi deskriptorji. Stopnje ustrezajo ravnem evropskega ogrodja kvalifikacij (EOK), deskriptorji so usklajeni s tistimi, ki se uporabljajo v EOK. Za zagotovitev primerne dodelitve kvalifikacij pa so deskriptorji prilagojeni tudi posebnostim švicarskega sistema VPET ter oblikovani posebej glede na poklicno in strokovno usposabljanje na vseh osmih stopnjah.

programi. Pogoje za sprejem v triletno (nem. Fachmittelschulen)¹⁹ programe določa posamezni kanton. Za vpis so običajno obvezni sprejemni izpiti in/ali razgovor. Ob koncu triletnega šolanja dijaki pridobijo srednješolsko strokovno spričevalo (nem. Fachmittelschulenausweis),²⁰ ki omogoča vpis na višje tehniške šole na smer, na kateri je dijak končal izobraževanje. Srednje strokovne šole so tri- ali štiriletne (ravni 3 in 4 po NOK VPET), ki se zaključijo s pridobitvijo zvezne poklicne diplome (nem. Eidgenössisches Fähigkeitszeugnis, EFZ). Ta omogoča dostop do nadaljevalnega poklicnega/strokovnega izobraževanja in usposabljanja. Triletno srednje strokovno izobraževanje je mogoče nadaljevati z dodatnim letom, ki omogoča opravljanje strokovne mature (nem. Fachmaturität, 4. raven po NOK VPET), ki jo sicer opravljajo dijaki po končanem štiriletnem strokovnem izobraževanju in s katero se lahko vpišejo v različne visokošolske ustanove na smeri, ki ustrezajo poklicnemu področju, na katerem je dijak zaključil srednješolsko strokovno izobraževanje, ne da bi morali opravljati sprejemni izpit.

Splošni predmeti so vključeni v vse poklicne in strokovne programe (120 pedagoških ur na leto), njihov glavni namen pa je razvijanje jezikovnih, socialnih in profesionalnih veščin ter spodbujanje osebnostnega razvoja. Jedrni kurikulum je osredotočen na dve kompetenčni področji, vsako z opredeljenimi izobraževalnimi cilji, in sicer »razvoj jezika in komunikacija« ter »vidiki splošnega izobraževanja«. Zadnje zajema etiko, identiteto in socializacijo, kulturo, ekologijo, politiko, pravo, tehnologijo in podjetnost.²¹ Splošni predmeti so opredeljeni v zakonu, ki je podlaga za določitev minimalnih pogojev za splošno izobraževanje v poklicnem in strokovnem izobraževanju ter jedrnega učnega načrta za splošne predmete v poklicnem in strokovnem izobraževanju.

Cilj tega sistema je gospodarstvu Švice zagotoviti kvalificirano, dobro izobraženo delovno silo, ki se ponaša s poklicnimi izkušnjami.

¹⁹ <https://www.edk.ch/de/themen/fachmittelschulen>.

²⁰ <https://www.edk.ch/de/bildungssystem-ch/nachobligatorium/sek-II/fms>.

²¹ https://europa.eu/europass/system/files/2022-05/Swiss_Referencing_Report%5B1%5D.pdf.

2.2 Oblike in stopnje poklicnega izobraževanja na višjih ravneh

Redni višješolski programi trajajo dve leti, vključno s prakso, ki predstavlja 20 % programa. Izredni višješolski programi trajajo tri leta,²² pri čemer morajo izredni študentje 50 % programa opraviti z delom pri ustreznem delodajalcu.

Za višješolske programe (raven 5 po NOK) je predpisano minimalno število ur. Pravila glede diplomiranja določa posamezna akreditirana institucija. Vsebina in program temeljita na izpitnem redu. Predmeti se izvajajo ob delu in trajajo dva do štiri semestre. V višješolskih programih kandidati razvijajo veščine za samostojno opravljanje strokovnih nalog in izvajanje srednjega nivoja menedžmenta v določenem sektorju. Programi so praktično naravnani in spodbujajo predvsem razvoj metodičnega in holističnega mišljenja.

Višje strokovno izobraževanje (nem. die höhere Berufsbildung)²³ ponuja usposabljanja za zahtevna strokovna področja dejavnosti in vodstvenih funkcij ter služi za usposabljanje vodstvenih in specializiranih strokovnjakov. Vključuje tečaje usposabljanja na višjih tehniških šolah ter zvezne strokovne izpite in zvezne višje strokovne izpite. K zveznemu strokovnemu izpitu so praviloma sprejeti tisti, ki so opravili najmanj tri ali štiri leta začetnega poklicnega izobraževanja in lahko dokažejo večletne poklicne izkušnje. Enako velja za zvezne visokošolske strokovne izpite, čeprav je treba pred tem včasih uspešno opraviti strokovni izpit. Pogoji za sprejem so navedeni v različnih izpitnih predpisih. Zvezni strokovni izpiti se zaključijo z zvezno specialistično diplomom. Nazivu delovnega mesta se doda navedba »z zveznim strokovnim certifikatom« (npr. informatik z zveznim strokovnim potrdilom). Rezultat zveznih višjih predmetnih izpitov je zvezno priznana diploma. Nazivu ustreznega delovnega mesta je dodana navedba »diplomirani« (npr. diplomirani grafični oblikovalec) ali »z zvezno diplomom« (npr. živilski tehnolog z zvezno diplomom) ali »mojster« (npr. vrtnarski mojster).

Odlok o minimalnih pogojih za priznavanje programov višješolskih ustanov (ang. Colleges of Higher Education Programmes) in podiplomskih programov, predpisuje postopek kvalifikacije za pridobitev diplome. Ta postopek zajema praktični del izpita in ustni ali pisni del izpita. Nazivi, ki jih kandidati pridobijo ob zaključku višješolskega

²² <https://www.edk.ch/de/themen/hochschulen>.

²³ <https://www.edk.ch/de/bildungssystem-ch/nachobligatorium/tertiaer/berufsbildung#hoehere-fachschulen>.

izobraževanja na akreditiranih ustanovah in so zapisani na diplomih, so zaščiteni z zakonom, npr. »dipl. Techniker HF Holzbau«. S takšno diplomom se lahko kandidati vpišejo na študij v visokošolskih ustanovah.²⁴

3 Upravljanje sistema poklicnega izobraževanja

Švica je zvezna država s 26 neodvisnimi kantoni. Švicarsko prebivalstvo je razdeljeno na štiri jezikovne regije (nemško, francosko, italijansko in retoromansko). Odgovornost za upravljanje švicarskega izobraževalnega sistema je zagotovljena na institucionalni ravni (izobraževalne ustanove, vključno s podjetji v primeru PIU), pa tudi na treh ravneh oblikovanja politike, tj. na ravni konfederacije, kantonov in občin. Kantoni imajo oblast nad vsemi zadevami, ki niso zaupane konfederaciji; večino odgovornosti za izobraževanje nosijo kantoni, pri čemer ima vsak svojo šolsko in izobraževalno zakonodajo. Pri vprašanjih, ki zahtevajo skupno rešitev, se kantoni tudi medsebojno usklajujejo. Na zvezni (konfederalni) ravni je za izobraževalne zadeve pristojno zvezno ministrstvo za ekonomske zadeve, izobraževanje in raziskave (EAER) (Apprenticeship Toolbox Switzerland, 2021).²⁵

Srednje poklicne in strokovne šole mora priznati konferenca kantonalnih ministrov za izobraževanje (nem. Konferenz der kantonalen Erziehungsdirektorinnen, EDK).²⁶ PSI regulira federalna vlada. Za izvajanje programov PSI so pristojni kantoni, ki nadzorujejo izvajanje programov, zagotavljajo večino javnih financ in skrbijo za šolske zgradbe, v katerih poteka izobraževanje. Federacija je odgovorna za strateški menedžment in razvoj poklicnega in strokovnega izobraževanja, prispeva pa tudi k njegovemu financiranju. Državni sekretariat za izobraževanje, raziskave in inovacije (ang. State Secretariat for Research and Innovation) nosi odgovornost za nadzor in izvajanje uredb VET, za stalen razvoj poklicnih in strokovnih programov in za pripravo uredbe o poklicni maturi.²⁷ SERI v okviru zveznega ministrstva za gospodarske zadeve, izobraževanje in raziskave (EAER), predstavlja Konfederacijo; ta je specializirana agencija zvezne vlade za nacionalne in mednarodne zadeve v zvezi z izobraževalno, raziskovalno in inovacijsko politiko. SERI je odgovoren za urejanje in

²⁴ Ibid.

²⁵ <https://www.sbf.admin.ch/sbfi/en/home/research-and-innovation/research-and-innovation-in-switzerland.html>.

²⁶ <https://www.edk.ch/de/themen/bildungsmonitoring>.

²⁷ <https://www.sbf.admin.ch/sbfi/en/home/education/v-p-c-e/vocational-education-and-training--vet-.html>

sofinanciranje poklicnega izobraževanja. Za izvajanje in nadzor programov PIU je odgovornih 26 agencij oziroma kantonalnih uradov. Na nacionalni ravni jih zastopa konferenca kantonalnih ministrov za izobraževanje (EDK), ki utrjuje in krepi medkantonsko sodelovanje na nacionalni ravni.

Programi deloma financirajo tudi strokovne organizacije in delodajalci, ki zagotavljajo mesta za opravljanje praktičnega usposabljanja z delom.²⁸ Poklicne organizacije so odgovorne za vsebino usposabljanja, vajeniška mesta in razvoj kvalifikacij in izpitov ter zagotavljajo vključevanje gospodarstva. Poklicne organizacije so nevladni deležniki v PSIU: trgovska združenja ali industrijske organizacije, nacionalne krovne organizacije, ki predstavljajo socialne partnerje/sindikate in/ali delodajalce, zasebni ponudniki PIU ter podjetja, ki so običajno člani ustreznega združenja podružnic.

Terciarno poklicno izobraževanje in usposabljanje ureja zvezna vlada, kantoni in poklicne organizacije pa sodelujejo v okviru svojih pristojnosti. Kantoni izvajajo sistem PET, zagotavljajo izobraževalne ustanove in nadzorujejo fakultete. Poklicne organizacije določijo vsebino programov, ki jo nato odobri zvezna vlada. Ta tudi upravlja izobraževalne ustanove in zagotavlja pripravljalne tečaje. Pripravljalne tečaje lahko ponujajo tudi zasebniki. Zvezna vlada in kantoni sodelujejo pri financiranju terciarnega strokovnega izobraževanja in usposabljanja, večino sredstev za pripravljalno izobraževanje pa prispevajo diplomanti izobraževanja in njihovi delodajalci.

3.1 Postopek razvoja izobraževalnih programov in kvalifikacij

Vsi programi PSI se pripravljajo na podlagi raziskav potreb trga dela in identifikacije potreb po poklicih, vključno s predvidenim številom interesentov in mest, ki so na voljo v zainteresiranih podjetjih. Pregledajo se tudi razni tečaji in tri- do štiriletni programi, ki ponujajo podobne vsebine. Potrebo po novem programu morajo potrditi profesionalne organizacije in pristojne institucije. Programi poklicnega izobraževanja in usposabljanja morajo ustrezati individualnim poklicnim profilom.

Programi se razvijajo na podlagi opisov kvalifikacij v NOK. Te so opisane s tremi deskriptorji: (1) znanje (ang. knowledge), (2) spretnosti in veščine (ang. skills) ter (3)

²⁸ https://europa.eu/europass/system/files/2022-05/Swiss_Referencing_Report%5B1%5D.pdf

kompetence (ang. competences). Prvi deskriptor se nanaša na konkretno znanje in tudi na znanje na ravni razumevanja na določenem področju. Pri spretnostih in veščinah gre za zmožnost uporabe znanja za izvedbo nalog in reševanje problemov, pri čemer razlikujejo med proceduralnimi in senzomotoričnimi spretnostmi. Kompetence se nanašajo na redno in rutinsko uporabo znanja ter spretnosti in veščin v delovnem okolju ter se delijo na profesionalne in na ključne kompetence. To so večinoma socialne, vodstvene kompetence in kompetence za refleksijo opravljenih nalog. Takšen opis poudarja praktično izkušnjo in tudi kompetence, ki presegajo tehnično plat in prispevajo k razvoju posameznika tudi izven delovnih situacij. Na podlagi definiranega profila kvalifikacije, ki vključuje strokovne kompetence, ki jih usposobljeni praktik uporablja v svojem poklicu za izvajanje nalog in odgovornosti, ki jih zahteva na določeni stopnji, strokovnjaki pripravljajo programe usposabljanja. Programi usposabljanja so kompetenčno zasnovani, kar pomeni, da temeljijo na kompetencah, ki jih morajo kandidati usvojiti do konca izobraževanja. Kompetence so opisane v smislu obvladovanja tipičnih delovnih situacij pri opravljanju določenega poklica. Kompetence predstavljajo minimalni standard in maksimalni obseg tem, ki so vključene v program. Profili kvalifikacij in s tem tudi programi se posodablajo na pet let.

3.2 Vključenost ključnih kompetenc v programe

Osredotočenost na kompetence v nacionalnem okviru kvalifikacij je zagotovljena tako, da so strokovne kompetence opisane v temeljnih referenčnih dokumentih.

Namesto učnih izidov, ki se uporabljajo v evropskem ogrodju kvalifikacij (znanje, spretnosti in kompetence), se v švicarskem ogrodju kvalifikacij uporabljajo poklicne oziroma strokovne kompetence, ki vključujejo osebne in socialne veščine. Strokovne kompetence so razdeljene na tehnične kompetence, metodološke kompetence, osebno avtonomijo in socialne veščine oziroma znanj, sposobnosti, pa tudi odnos. Švicarski model poklicnega izobraževanja in usposabljanja združuje prakso v podjetjih in pouk v šolah, pri čemer se teorija in praksa prepletata na optimalen način. Dualni sistem poklicnega izobraževanja poudarja razvoj kompetenc. Vajeništvo je mogoče hitro prilagajati, tako da ustreza spreminjajočim se potrebam na trgu dela. Tako vajenci pridobijo natančno tiste kompetence, ki so pomembne za podjetje v sedanjosti in prihodnosti. Po vajencih je veliko povpraševanje in z zveznim potrdilom o

kompetencah (ang. Federal Certificate of Competence)²⁹ lahko najdejo zelo dobro plačana delovna mesta. Zelo nizka brezposelnost mladih v Švici je znak, da je njihov dualni poklicni sistem izobraževanja zelo uspešen.

4 Izzivi in razvojne usmeritve poklicnega izobraževanja

Švica ima večji delež dijakov in odraslih v poklicnem izobraževanju v primerjavi z državami EU. V srednje poklicne in strokovne šole je vpisanih 65,3 % mladih (v primerjavi z državami EU, kjer leta 2015 delež znašal 47,3 %). V dualnih programih se izobražuje 90,4 % dijakov, ki so vpisani v poklicno izobraževanje; v EU je ta delež 28,4 %. Med srednješolci v poklicnih in strokovnih programih, ki dokončajo izobraževanje, jih 41 % nadaljuje šolanje na terciarni ravni (EU 32,8 %). Ta trend z leti le narašča, kar kaže na zelo dobro prehodnost. Opustitev poklicnega izobraževanja pred zaključkom je nizka in znaša 4,8 % (EU 10,7 %). Delež 30- do 34-letnikov, ki zaključijo terciarno izobraževanje, je velik (53,5 %, EU 39,1 %). Zaposlenih je 83,3 % 20- do 64-letnikov. Vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje je prav tako velika in znaša 32,9 % – skoraj trikrat večja kot v EU. Vse to kaže na izjemno dobro politiko promocije poklicnega izobraževanja, s solidnimi plačami, ki jih namenjajo že vajencem, in odličnimi možnostmi za prehodnost ter izpopolnjevanje znanja, spretnosti in veščin. Potrjevanje predhodnih izkušenj je skupna naloga zvezne vlade, kantonov in strokovnih organizacij. Zvezna vlada je odgovorna za zagotavljanje kakovosti in razvoj celotnega sistema. Kantoni so odgovorni za izvajanje validacijskega postopka. Strokovne organizacije so odgovorne za vsebino poklicnega izobraževanja in usposabljanja ter s tem tudi za potrditev predhodnih izkušenj.

Konfederacija in kantoni so si zadali cilj, da 95 % vseh mladih, starih 25 let, zaključi srednješolsko izobraževanje. V ta namen so na ravni konfederacije, kantonov in strokovnih organizacij sprejeli različne ukrepe za zagotovitev boljše prehodnosti med obveznim izobraževanjem in srednjo šolo. Trenutno je ta cilj skorajda uresničen med populacijo mladih s švicarskim državljanstvom (94,1 % med mladimi, rojenimi v Švici) Nadaljnji ukrepi bodo potrebni za rojene v Švici in migrante, neglede na to ali so se v celoti ali le deloma šolali v Švici, in pri katerih je verjetno, da srednješolskega

²⁹ <https://www.nationalskillsnetwork.in/swiss-skills-model/>.

izobraževanja ne bodo dokončali (FSO, 2019).³⁰

OECD je leta 2009 izdal poročilo,³¹ v katerem so predstavili močna področja razvoja poklicnega izobraževanja v Švici, pa tudi izzive in priporočila za odpravljanje slabosti (npr. premalo intenzivno sodelovanje in mreženje kantonalnih uradov s sistemi za zagotavljanje socialne varnosti in za spodbujanje integracije, težave pri zagotavljanju mest za vajence zaradi globalne recesije, zmanjševanje vpisa v programe PSI zaradi demografskih sprememb, večanje vpisa v akademske terciarne programe na škodo PSI).³² Med močnimi področji so posebej omenili partnerstvo med kantoni, zvezno državo in profesionalnimi organizacijami, pa tudi odlično odzivanje na potrebe trga dela in močne vezi z delodajalci. Prav tako so poudarili integracijo šolskega izobraževanja in učenja z delom, ali kot to imenujejo v Švici, usposabljanja v podjetjih. V tem smislu so pohvalili odlično opremo v podjetjih in dobro plačilo vajencem. Prav tako so pohvalili terciarno poklicno izobraževanje in njegovo široko ponudbo, gibke in odprte možnosti učnih poti, kakovosten kader v poklicnih in strokovnih šolah na vseh nivojih, zagotovljen nadzor nad kakovostjo in transparentne postopke preverjanja kakovosti na nacionalni ravni, pa tudi sistematično in profesionalno karierno svetovanje. Poudarili so tudi dosledno prakso zbiranja podatkov in njihovo analizo ter nenehno preverjanje, ali izobraževanje in usposabljanje v resnici zagotavljata kompetence, potrebne na delovnem mestu, kar služi kot osnova za sprejemanje odločitev o nadaljnjem razvoju poklicnega izobraževanja v državi. Pomembno je tudi zagotavljanje enakosti med spoloma in skrb za to, da čim manj dijakov predhodno zapusti izobraževanje.

4.1 Napovedovanje potreb gospodarstva

PSI v Švici je neposredno povezano s trgom dela, kar je eden glavnih razlogov za tako nizek odstotek brezposelnosti med mladimi. Konfederacija prek komisije za tehnologijo in inovacije (ang. Commission for Technology and Innovation, CTI) uspešno podpira prenos znanja iz univerz v poslovni svet, kar omogoča inovativnost gospodarstva. Komisija, ki obstaja že skoraj 70 let, pridobiva pomen, z leti pa so se

³⁰ Ibid.

³¹ OECD, 2009, <https://web-archive.oecd.org/2012-06-14/106284-45167147.pdf>.

³² SERI NEWS 10/15, <https://www.sbf.admin.ch/sbf/en/home/services/publications/data-base-publications/seri-news-archives/seri-news-15.html>.

tudi povečevala sredstva, ki jih ima na voljo.

Trg dela ima na PSI neposreden vpliv prek strokovnih organizacij (nem. SQUF: Arbeitgeber-Netzwerk für die Berufsbildung), ki določajo vsebino poklicnega izobraževanja, kar zajema tudi vključevanje novih izobraževalnih vsebin, in postopke za pridobitev nacionalnih poklicnih kvalifikacij, dijakom pa omogočajo praktično usposabljanje z delom za pridobitev poklicnih kvalifikacij.

5 Viri in literatura

A model of success: Swiss skills unite theory and practice. (2023). Dostopno na:

<https://www.nationalskillsnetwork.in/swiss-skills-model/> [22.09.2023]

Apprenticeship Toolbox Switzerland. (2021). Dostopno na:

<https://www.sbf.admin.ch/sbf/en/home/research-and-innovation/research-and-innovation-in-switzerland.html>. [25.11.2023]

Analiza stanja na področju poklicnega izobraževanja in usposabljanja v partnerskih

državah. (2023). Dostopno na: <https://www.zhaw.ch/storage/lsfm/institute-zentren/iunr/oekotechnologie/aquavet/outcomes/R4-analysis-of-the-vet-situation-sl.pdf>, [28.11.2023]

Berufsberatung. Maturitäten, Allgemeinbildende Schulen Sek.II. (2023). Dostopno

na: <https://www.berufsberatung.ch/dyn/show/3401> [15.12.2023]

Die EDK. (2023). <https://www.edk.ch/de/themen/hochschulen>. [27.07.2023].

Die EDK. (2023). Dostopno na: <https://www.edk.ch/en/education-system-ch/compulsory>. [28.07.2023]

Die EDK. (2023). Dostopno na: <https://www.edk.ch/de/bildungssystem-ch/nachobligatorium/tertiaer/berufsbildung#hoehere-fachschulen>. [7.08.2023]

Die EDK. (2023). Dostopno na: <https://www.edk.ch/de/themen/fachmittelschulen>, [14.08.2023]

Eurydice. (2023). Dostopno na: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems>. [23.07.2023]

Education Swiss. (2023). Dostopno na:

https://www.educationsuisse.ch/en/education-switzerland/swiss-educational-system/apprenticeship_ [pridobljeno 24.10.2023]

Evropska unija. Europass. (2023). Dostopno na:

<https://europa.eu/europass/sl/node/1360>. [31.07.2023]

EOK referencing reports: Swiss referencing report. (2023). Dostopno na:

[https://europa.eu/europass/system/files/2022-](https://europa.eu/europass/system/files/2022-05/Swiss_Referencing_Report%5B1%5D.pdf)

[05/Swiss_Referencing_Report%5B1%5D.pdf](https://europa.eu/europass/system/files/2022-05/Swiss_Referencing_Report%5B1%5D.pdf). [16.08.2023]

Hoeckel, K., Field, S., Grubb, W.N. (2009). Learning for Jobs. OECD Review of Vocational Education and Training. Switzerland. Dostopno na:

<https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/42578681.pdf>

[25.11.2023]

Life in Germany. (2023). Dostopno na: <https://en.life-in-germany.de/vocational-training-in-switzerland/>. [15.09.2023]

National skills network. (2023). Dostopno na:

<https://www.nationalskillsnetwork.in/swiss-skills-model/>. [20.09.2023].

Learning for Jobs, OECD Reviews of Vocational Education and Training Policies, Switzerland (2009). Dostopno na: <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/45167147.pdf>. [23.09.2023]

Vocational education and training. (2023). Dostopno na:

<https://www.sbf.admin.ch/sbf/en/home/education/v-p-c-e/vocational-education-and-training--vet-.html> [18.09.2023]

